

Attila Tuygan: Büyükelçi Morgenthau'un öyküsü

Posted on 21/11/2017

Morgenthau, 1913'de Osmanlı İmparatorluğu'na ABD büyükelçisi olarak atanmış. İlk 1918'de yayımlanan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yaşanmış Ermeni ve Rum soykırımları ile ilgili başlıca kaynaklardan biri sayılan Ambassador Morgenthau's Story adlı anı kitabında da aktardığı üzere soykırımlar aleyhine tavır koymuş ilk Amerikan otoritesi olmuştur. Söz konusu kitap, Prof. Vahakn Dadrian, Ronald Grigor Suny ve Richard Hovannisian gibi soykırım uzmanlarının yapıtlarında önemli kaynak olarak geçer. Asıl ilgi alanı Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan vatandaşlarının, Hıristiyan misyonerlerin ve Yahudilerin güvenliği olsa da zihnini en çok meşgul eden konunun Ermeni Sorunu olduğunu dile getirmiştir çok defa.

Osmanlı hükümeti 1914-15'de Ermenileri imha seferberliğine giriştiklerinde Morgenthau, imparatorluğun her köşesinde görev yapan konsolosların ve misyonerlerin bölgelerinde yaşanmakta olan katliam ve tehcir yürüyüşlerini belgeleyen raporlarla dolu masasında neler yapabileceğinin planlarını kurmaya başlamış; sonra kollarını sıvayarak Ermenilerin durumlarını bir nebze olsun iyileştirmeye yardımcı olabilmek için imparatorluğun liderleriyle üst düzey görüşmeler yapmaya girişmiştir. Ancak katliamlar hiç hız kesmeyince bazı Amerikalıların da yardımıyla Ermeniler için yardım fonu komiteleri kurmuştur. "Yaklaşık bir milyon insanın kanı hâlâ üstlerinde tüten insanlarla görüşe görüşe umutlarımı tüketme noktasına geldim" diye yazılar yazarak Amerikan kamuoyunu da katliamlardan

haberdar etmeye çabalamıştır. Osmanlı hükümetinin bizzat tanık olduğu cinaî faaliyetlerini hükümetine bildirmeye çalışmış ve müdahalesini istemiştir. Ancak Amerikan hükümeti tarafsız güç olarak kalmayı yeğlemiş ve çok az resmî tepki göstermiştir. Örneğin, o sıralarda Dışişleri Bakanı Robert Lansing'in desteğini aramak için 'kişiye özel ve gizli' damgasıyla gönderdiği bir raporda şöyle yazar: "Daha önceki Ermeni katliamlarının bir nedeni de maalesef büyük devletlerin failleri cezalandırmamasıdır; bu adamlar daha önce görmezden gelinmiş bir suçun muhtemelen yine göz ardı edileceğine inanıyorlar... Bu ve benzeri tecrübeler, şimdi, büyük devletlerden dördünün kendileriyle savaştığı ve ülkelerine girmeyi becerememiş olduğu ve diğer ikisinin de kendi müttefikleri olduğu bir ortamda, Ermenilerin soyunu kazıma planlarını hayata geçirme ve böylece Avrupa'nın iç işlerine müdahalesi saydıkları Ermeni reformu meselesini kökünden çözme fırsatı yarattığını düşünmelerine yol açıyor." Bu ve buna benzer raporlara rağmen destek konusunda başarılı olamamıştır. Ardından yakın arkadaşı Başkan Wilson'a başvurmuştur.

Ancak bu çabası da boşa çıkmış; hatta 'Ermeni savunucusu' sıfatıyla Beyaz Saray'da dışlanmış. Bunun üzerine elindeki bilgileri basınla paylaşmak için görevinden istifa etmeye karar vermiştir. Tam o sıralarda Birleşik Devletler I. Dünya Savaşı'na girip de Osmanlı Türkiye'siyle diplomatik ilişkileri kopartınca anılarını yazmakta kendisini özgür hisseden Morgenthau gazeteci dostlarının da yardımıyla Soykırım hakkındaki bilgilerini New York Times'ta, Washington Post'ta yayımlatmayı başarmıştır. Bununla yetinmeyip Rum ve Süryanilerin de 'aynı tehcir yöntemlerine' ve tıpkı Ermeniler gibi "kitlesele katliama" maruz bırakıldıklarını ve iki milyon Ermeni, Rum ve Süryani'nin büyük trajedi yaşadığını anlattığı açık hava konuşmaları yapmıştır.

Belge Yayınevi'nin yeni baskısını yaptığı Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nde bir dolu ayrıntı veriyor Morgenthau: "Jön Türkler bir hükümet değildiler; aslında sorumsuz bir cemiyettiler, bir tür gizli topluluktular; devlet dairelerinin büyük bir kısmını entrikayla, tehditlerle ve suikastlarla ele geçirmişlerdi. (...) Bu tehcirler için emir çıkarttıklarında da koca bir ırk için ölüm fermanı çıkartmış oldular; bunu da gayet iyi biliyorlardı ve benimle

yaptıkları sohbetlerde gerçeği saklamak gibi bir gayrete girmiyorlardı...”; “İnsan havsalasının alamayacağı incelikte zulüm ve haksızlıkla karşılaşmak Ermeni halkının kaderi olmuştu. İnsan ırkının tarihinde bunun kadar korkunç olaylar yaşanmadığına eminim. Geçmişte yaşanmış büyük katliamlar ve zulümler Ermenilerin 1915’de karşılaştıkları acılarla kıyaslandığında önemini kaybeder.” İçinde, “Ermenilerin imhasını durduramamam Türkiye’yi benim için korku tüneline dönüştürmüştü ve ellerinden yaklaşık bir milyon insanın kanı akan, ancak Amerikan büyükelçisine karşı nazik davranan insanlarla her gün karşılaşp görüşmek zorunda kalmak dayanılmaz olmuştu” diyerek yaşadıklarından duyduğu üzüntüyü dile getirdiği kitabı günlüklerini, diğer özel belgeleri ve 1914-16 dönemine ait diplomatik raporları temel almaktadır ve Ermeni Soykırımını açısından bir tür ithamnamedir.

Morgenthau, Osmanlı Türklerinin I. Dünya Savaşı’na sürüklenişlerini; mürettebatları birkaç saatte Osmanlı ordusuna devredilen ve Rusya’ya saldırıda kullanılan Alman kruvazörleri Breslau ve Goeben’in rollerini; İtilaf donanmasının Gelibolu çıkartmasını; İstanbul’a yönelik tehdidi ve bu nedenle Osmanlı hükümetinin başkenti terk edip Anadolu’ya taşınma hazırlığını; Osmanlı ordusunun imhasını anlatırken döneme ilişkin şaşırtıcı bir açılım sunmaktadır. Bu arada, örneğin “Başkale nalbandı” olarak nam yapmış Van Valisi Cevdet Bey gibi Ermeni kurbanlarının ayaklarına nal çakan canavarları da sergilemiştir.

Yaklaşık 100 yıl önce İstanbul ile Washington arasında ilişkilerin had safhada gerilmesine yol açmış Büyükelçinin birebir görüşmelerinde konuşmayı sık sık Ermenilerin durumuna kaydırmaya çalışması İttihadçı triumvirayı son derece rahatsız etmekteydi. Örneğin Talat Paşa’nın bir gün kendisine şöyle bir tepki gösterdiğini yazar Morgenthau: “Ermenilerle niçin bu kadar alakalısın? Sen bir Yahudi’sin; bu insanlar Hıristiyan. Müslümanlar ve Yahudiler daima iyi anlaşmışlardır. Biz buradaki Yahudilere iyi muamele ediyoruz. Hiç şikâyetiniz var mı? Niçin bu Hıristiyanlara bildiğimizi yapmamıza müsaade etmiyorsunuz?” Buna benzer görüşmelerden bir başkasında da Talat Paşa, Ermeni politikasını açık bir dille itiraf etmiştir: “Sizi Ermeni siyasetimizin kesin olduğunu, her halükarda değiştirmeyeceğimizi söylemek için çağırdım. Anadolu’nun hiçbir yerinde Ermeni kalmayacak. Ancak çölde yaşayabilirler.”

Yine Talat Paşa bir keresinde Ermenilere yönelik tutumuna arkadaşlarına böbürlenerek söylediği sözle işaret etmişti: “Abdülhamit’in otuz senede yapamadığını yaptım, Ermeni meselesini üç ayda hallettim.”

İki Hıristiyan halkının, Rumların ve Ermenilerin yazgılarını da kıyaslamıştır zaman zaman: “Rum erkekler önce askere alınıyor ve Kafkasya’da veya başka harp sahaharındaki amele taburlarına yerleştiriliyorlardı. Bu şekilde hizmet gören binlerce Rum, tıpkı Ermeniler gibi, açlıktan, mahrumiyetten ve soğuktan öldü. Rum köylerinde gizli silah tecrübeleri yapıldı ve köylülere, tıpkı Ermeni köylülerine yapıldığı gibi zulmedildi. Onları zorla İslam’a döndürdüler; Rum kızları, tıpkı Ermeni kızları gibi, haremlere kapatıldılar ve Rum çocuklar Müslüman ailelere evlatlık verildiler.”

Morgenthau’ya göre gerçekte tehciri önerenler Almanlardı. Morgenthau bunu sık sık vurgular: “PanAlman tarzına az buçuk aşına olan biri Alman siyasîlerinin yollarına çıkan halklarla nasıl ilgilendiklerini iyi bilir. İnsanları, tıpkı sığır sürüleri gibi, Avrupa’nın bir köşesinden bir başka köşesini zorla sürmek Kayzer’in senelerdir Alman yayılmacılığı için yaptığı planların bir parçasıydı. Harbin başından beri Belçika’da, Polonya’da ve Sırbistan’da tatbik edegeldikleri şey buydu. Bunun en iğrenç tezahürü Ermenistan’da yaşandı. Almanların telkinleriyle hareket eden türkiye şimdi bu tehcir prensibini Rum tebaasına tatbik etmeye başladı.” Morgenthau, Ermeni ve Rum cemaatlerinin kaderini Osmanlı ordusuna Alman askerî Misyon başkanı olarak atanan ve ardından 1. Ordu Komutanı olan Mareşal Liman von Sanders’in belirlediğini, örneğin İyonyalı Rumlara yönelik mezalim ve tehcirin onun önerisi olduğunu dile getirmektedir. Jön Türklerin Alman Mareşalinin talimatlarını derhal yerine getirdiklerini Talat Paşa’nın 14 Mayıs 1914 tarihli gizli emrinden öğrenebiliyoruz: “siyasî sebeplerden dolayı Anadolu’daki Rumların bin an evvel köylerinden tahliyeleri lazımdır. Tebdil-i mekânı reddetmeleri halinde Müslüman kardeşlerimize Rumları kendi gayretleriyle göçe mecbur ve icabında her türlü şiddeti tatbik etme talimatını şifahen veriniz. Her halükarda, evlerini kendi rızalarıyla terk ettiklerine dair imzalı beyan almayı unutmayınız.”

Morgenthau'nun Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni halkının kitlesel olarak tehcirine ve sistematik olarak katledilmesine odaklanan anıları, en yukarıda dediğim gibi, bugüne değin 29 ülke tarafından tanınan Ermeni Soykırımı için önemli bir kaynak sayılmaktadır. Ancak Osmanlı hükümetinin ellerinde bir milyonu aşkın Ermeni'nin katledildiği soykırımların üzerinden yaklaşık 100 yıl geçtiği bugün, tarihin inkâr edilemez olduğunu, en sağlam inkârların bile bir gün çürüyeceğini düşün(e)meyen Türkiye inkâra devam ediyor. Bu arada kategorik inkâra ve yoğun iç propagandaya ek olarak "Tehcir, bütün Ermenileri kapsamamış; Türklerin Ermenilere karşı hareketi durduk yerde ortaya çıkmamıştır. Ermenilerin Ruslara güvenerek ihtilalcı hareketlere girişmiş oldukları için birtakım önlemlere başvurulmuştur. Yoksa Osmanlı hükümetinin Ermeni ulusuna karşı kitlesel yok etmeyi öngören bir planı olduğunu gösteren geçerli kanıt yoktur" diyen Bernard Lewis; "Ermenilerin soykırım suçlamaları mantıksızdır, çünkü Türkiye dünyadaki en önemli ülkelerden biri ve bölgesinde model bir ülkedir" diyen Justin Mc Carthy; "Morgenthau'nun soykırım iddialarının Amerikan halkını, savaşın zaferle sonuçlanması gereğine inandırmak amacı güttüğünü" söyleyen Heath Lowry ve "I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni cemaatinin trajik yazgısı kötü yönetilmiş bir savaş zamanı güvenlik tedbirinden ibarettir" diyen Guenter Lewy gibilerinin dahil olduğu, uluslararası düzeyde kabul görmeyen bazı 'danışmanlarca' desteklenen 'bilim memurları' beklenmedik durumlar karşısında cansiperane bir şekilde çalışmakta ve uluslararası bağlamda, Türk hükümeti, diplomatları ve bazı akademisyenleriyle birlikte soykırım inkârını temel alan 'tezler'i sürdürmek için ellerinden geleni yapmaktalar.

İnkâr deyince, yıllar önce okuduğum, David Holthouse'un Türkiye Ermeni Soykırımını Örtbas Etmek İçin Milyonlar Harcıyor başlıklı nefis bir yazısı (<http://www.campus-watch.org/article/id/5215>) geldi aklıma. Holthouse, Türkiye'nin, Ermeni soykırımı konusunda kafa karışıklığı yaratmak amacıyla Birleşik Devletler'de milyonlarca dolar harcadığını söylüyordu. Verdiği örnekler arasında Türk hükümetinin, daha 1982'de, Georgetown Üniversitesi'ne, Ermeni Soykırımının inkârıyla iştigal etmek üzere Türkçe Araştırmalar Enstitüsü adıyla bir sivil toplum örgütü kurulması için 3 milyon Dolar

bağışladığı; üç yıl sonra, bazı gazetelerde Ermeni Soykırımı'nı sorgulayan tam sayfa ilanlar veren Amerikalı akademisyenlerin aynı yıl o Türkçe Araştırmalar Enstitüsü'nden ve Ankara Ticaret Odası gibi kaynaklardan çok ciddi fon aldıkları; yine aynı Enstitü'nün General Dynamics ve Westinghouse başta olmak üzere Türkiye'ye silah satan Amerikalı savunma şirketlerinden inanılmaz tutarlarda bağışlar almakta olduğu iddiaları da vardı. O tarihlerde başkanlığını Türkiye büyükelçisi Nabi Şensoy'un yürüttüğu Enstitü, sadece 2006'da araştırmacılara 85,000\$ 'ödöl' dağıtmış ve bir aralar Türkçe Araştırmalar Enstitüsü'nün kurucu yöneticisi olan Prof. Heath Lowry de, o güne değin hiç eğitimlik yapmadığı halde 1996'da Princeton Üniversitesi'nde Türk hükümetinden alınan 750,000\$ bağışla kurulan Atatürk Kürsüsü'ne, 20 aday arasından seçilmiş. Yine örneğin Guenter Lewy'nin son derece aktif üyesi olduğu ve bazı akademisyenlerin, iş bitiricilerin ve website operatörlerinin toplandığı Amerika'nın yasa yapıcılarına, hatta başkanına ciddi siyasî baskı yapabilecek kadar etkili bir iletişim ağına Türk hükümetinin yüz binlerce dolar destek çıktığını yazıyordu Holthouse. Diyeceğim řu ki, Türk hükümetlerinin 1999-2008 arasında 12 milyon doları aşkın ödeme yaptığı eski kongre üyesi Bob Livingston'ın lobi firması gibi pek çok lobi firmasıyla çalıştığını düşünenecek olursak bugün Ermeni Soykırımı inkârının inanılmaz rakamlar dönen uluslararası bir endüstri olduğunu anlayabiliriz. Öyle bir endüstridir ki bu, çapı 'ünlü Holokost inkârcısı David Irving benzeri' bir dolu akademisyeni, siyasetçileri, silah tüccarlarını, çok-uluslu şirketleri kapsayacak kadar geniştir.